

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตภาคเกษตรเป็นภาคการผลิตที่มีบทบาทสำคัญ ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย เนื่องจากภาคเกษตรเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ โดยมีสัดส่วนของมูลค่าการส่งออกสูงกว่าภาคการผลิตในสาขาอื่นๆ ต่อมาภาคอุตสาหกรรมเริ่มมีการขยายตัวมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2521 สินค้าภาคอุตสาหกรรมส่งออกได้ประมาณร้อยละ 30 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด ในขณะที่สินค้าภาคเกษตรกรรมส่งออกได้ประมาณร้อยละ 50 แต่ในปี พ.ศ. 2549 (ม.ค.-ค.ค.) มีมูลค่าการส่งออก 107,117.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดยเป็นมูลค่าการส่งออกของสินค้าอุตสาหกรรมร้อยละ 77.09 ขณะที่สินค้าเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมเกษตรมีมูลค่าการส่งออกร้อยละ 9.95 และ 6.07 ตามลำดับ จึงถือได้ว่าสินค้าอุตสาหกรรมเป็นสินค้าที่มีความสำคัญ และนำรายได้มาให้แก่ประเทศมากที่สุด (กระทรวงพาณิชย์, 2549)

อุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นสินค้าอุตสาหกรรมชนิดหนึ่งที่มีการส่งออกและสร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยอย่างมาก โดยในปี พ.ศ.2549 (ม.ค.-ค.ค.) มีมูลค่าการส่งออกถึง 5,691.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ คิดเป็นร้อยละ 5.31 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด (ตารางที่ 1.1) สินค้าในหมวดอุตสาหกรรมสิ่งทอมีหลายประเภท เช่น เครื่องนุ่งห่ม, ผ้าผืนและด้าย, เคหะสิ่งทอ และเส้นใยประดิษฐ์ เป็นต้น ซึ่งผ้าผืนที่ทำจากฝ้ายก็เป็นสินค้าหนึ่งในหมวดสินค้าอุตสาหกรรมสิ่งทอ และมีมูลค่าการส่งออกในปริมาณที่เพิ่มขึ้นทุกปี โดยมีมูลค่าการส่งออก 320.6, 386.8 และ 396.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี พ.ศ.2546, 2547 และ 2548 ตามลำดับ (ตารางที่ 1.1)

ตารางที่ 1.1 การส่งออกสินค้าสำคัญของไทย ปี พ.ศ.2546 – พ.ศ.2549 (ม.ก.-ต.ก.)

ปริมาณ หน่วย : ตัน

มูลค่า หน่วย : ล้านบาทหรือดอลลาร์สหรัฐ

อัตราการขยายตัว หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ปี 2546		ปี 2547		ปี 2548		ปี 2548		ปี 2549		อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)			
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	(ม.ก.- ต.ก.)		(ม.ก.- ต.ก.)		ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549 (ม.ก.- ต.ก.)
							ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า				
3. สินค้าอุตสาหกรรม	-	61,213.9	-	74,615.6	-	86,779.0	-	71,788.1	-	82,576.5	17.9	21.9	16.3	15.0
3.1 สิ่งทอ	-	5,465.3	-	6,399.9	-	6,699.6	-	5,538.6	-	5,691.9	6.3	17.1	4.7	2.8
3.1.1 เครื่องนุ่งห่ม	-	3,017.5	-	3,397.3	-	3,469.4	-	2,861.7	-	2,967.3	1.3	12.6	2.1	3.7
(1) เสื้อผ้าสำเร็จรูป	-	2,760.2	-	3,092.6	-	3,150.6	-	2,598.6	-	2,676.7	1.4	12.0	1.9	3.0
(1.1) เสื้อผ้าสำเร็จรูปทำจากฝ้าย	-	1,218.0	-	1,426.6	-	1,540.6	-	1,269.9	-	1,267.9	1.6	17.1	8.0	-0.2
(1.2) เสื้อผ้าสำเร็จรูปทำจากใยประดิษฐ์	-	717.1	-	760.0	-	748.4	-	610.4	-	667.7	7.2	6.0	-1.5	9.4
(1.3) เสื้อผ้าสำเร็จรูปทำจากไหม	1,660	12.7	1,583	16.2	1,531	15.7	1,321	13.4	1488	15.1	26.1	27.1	-2.5	13.2
(1.4) เสื้อผ้าสำเร็จรูปทำจากขนสัตว์	-	76.3	-	92.8	-	56.3	-	52.2	-	53.3	-8.8	21.6	-39.3	2.2
(1.5) เสื้อผ้าสำเร็จรูปทำจากวัสดุทออื่น ๆ	-	455.6	-	540.6	-	544.1	-	449.0	-	460.4	7.4	18.6	0.7	2.6
(1.6) เสื้อผ้าเด็กอ่อน	21,733	280.4	19,698	256.5	17,997	245.5	15,396	203.7	15,150	212.3	-16.6	-8.5	-4.3	4.2

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร กระทรวงพาณิชย์

ตารางที่ 1.1 (ต่อ) การส่งออกสินค้าสำคัญของไทย ปี พ.ศ.2546 – พ.ศ.2549 (ม.ก.-ต.ก.)

ปริมาณ หน่วย : ตัน

มูลค่า หน่วย : ล้านดอลลาร์สหรัฐ

อัตราการขยายตัว หน่วย : ร้อยละ

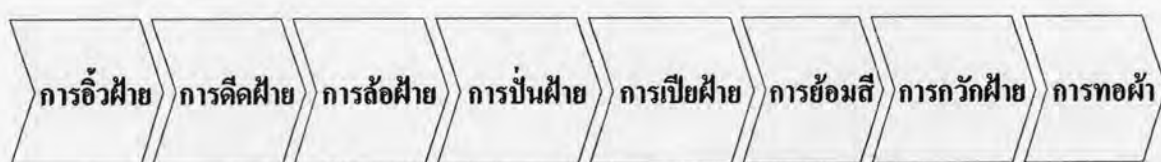
รายการ	ปี 2546		ปี 2547		ปี 2548		ปี 2548		ปี 2549		อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)			
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	(ม.ก.- ต.ก.)		(ม.ก.- ต.ก.)		ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549 (ม.ก.- ต.ก.)
							ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า				
3.1.2 ผ้าผืนและด้าย	499,141	1,414.5	534,417	1,714.4	530,533	1,838.4	438,668	1,522.2	403,493	1,504.4	11.5	21.2	7.2	-1.2
(1) ผ้าผืน	182,883	874.7	190,085	1,034.9	188,189	1,082.4	155,140	891.0	150,240	906.9	8.8	18.3	4.6	1.8
(1.1) ผ้าผืนทำจากฝ้าย	63,311	320.6	66,932	386.8	67,485	396.9	55,180	322.6	54,928	348.8	12.3	20.6	2.6	8.1
(1.2) ผ้าผืนทำจากเส้นใยประดิษฐ์	108,624	482.0	110,807	565.0	106,582	597.9	88,157	496.2	84,545	478.7	6.9	17.2	5.8	-3.5
(1.3) ผ้าผืนทำจากไหม	158	12.3	200	14.0	249	14.3	213	12.3	194	12.3	-4.9	13.6	1.9	0.7
(1.4) ผ้าผืนทำจากวัสดุทออื่น ๆ	10,791	59.8	12,148	69.1	13,875	73.3	11,591	60.0	10,574	67.0	9.5	15.6	6.1	11.7
(2) ด้ายและเส้นใยประดิษฐ์	316,259	539.8	344,331	679.5	342,343	756.0	283,526	631.2	253,253	597.5	16.1	25.9	11.3	-5.3
(2.1) ด้ายฝ้าย	46,395	122.3	44,828	133.4	54,159	150.2	44,328	123.3	40,619	115.9	28.8	9.0	12.6	-6.0
(2.2) ด้ายเส้นใยประดิษฐ์	269,863	417.5	299,503	546.1	288,185	605.8	239,199	507.8	212,635	481.6	12.9	30.8	10.9	-5.2
3.1.3 เคหะสิ่งทอ	-	182.2	-	227.6	-	240.9	-	200.1	-	233.2	19.3	24.9	5.8	16.5
3.1.4 เส้นใยประดิษฐ์	287,695	291.8	1,002,127	415.6	341,932	443.7	283,853	368.0	266,829	378.4	18.1	42.4	6.8	2.8
3.1.5 ผ้าปักและผ้าลูกไม้	7,334	108.2	7,596	102.9	7,379	117.3	5,926	94.9	7,033	111.2	14.6	-4.9	14.0	17.1
3.1.6 ดาข่ายจับปลา	12,316	54.8	12,091	56.5	12,525	66.7	10,256	54.4	10,935	62.9	4.8	3.1	18.0	15.8
3.1.7 ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ	-	9.0	-	8.8	-	7.7	-	6.7	-	6.6	38.1	-1.9	-12.4	-1.2
3.1.8 ผ้าแบบสำหรับตัดเสื้อและผ้าที่จัดทำแล้ว	5,677	34.7	7,121	49.8	6,050	45.5	4,931	36.0	7,470	56.8	6.1	43.5	-8.8	58.0
3.1.9 สิ่งทออื่นๆ	-	352.5	-	426.9	-	470.1	-	394.7	-	371.1	14.2	21.1	10.1	-6.0

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร กระทรวงพาณิชย์

ผ้าพื้นเมืองไทย นอกจากจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความสำคัญทางการค้าและทางเศรษฐกิจของประเทศแล้ว สินค้าพื้นเมืองยังเป็นงานหัตถกรรม ที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม จากความคิดสร้างสรรค์ของคนในชาติ ความผูกพันระหว่างผ้ากับวิถีชีวิตที่ได้รับการสืบทอดผ่านภูมิปัญญาของบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน ในช่วงสมัยต่างๆ ก่อให้เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มขึ้นผ่านลวดลายที่แตกต่างกันตามท้องถิ่น นอกจากนี้การอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นของของกลุ่มชนเชื้อชาติต่างๆ ยังส่งผลให้เกิดการผสมผสานอันเป็นลวดลายแบบใหม่ๆ ซึ่งวัตถุดิบที่ได้รับความนิยมในการนำมาทอผ้ามากที่สุด ได้แก่ ไหม และฝ้าย

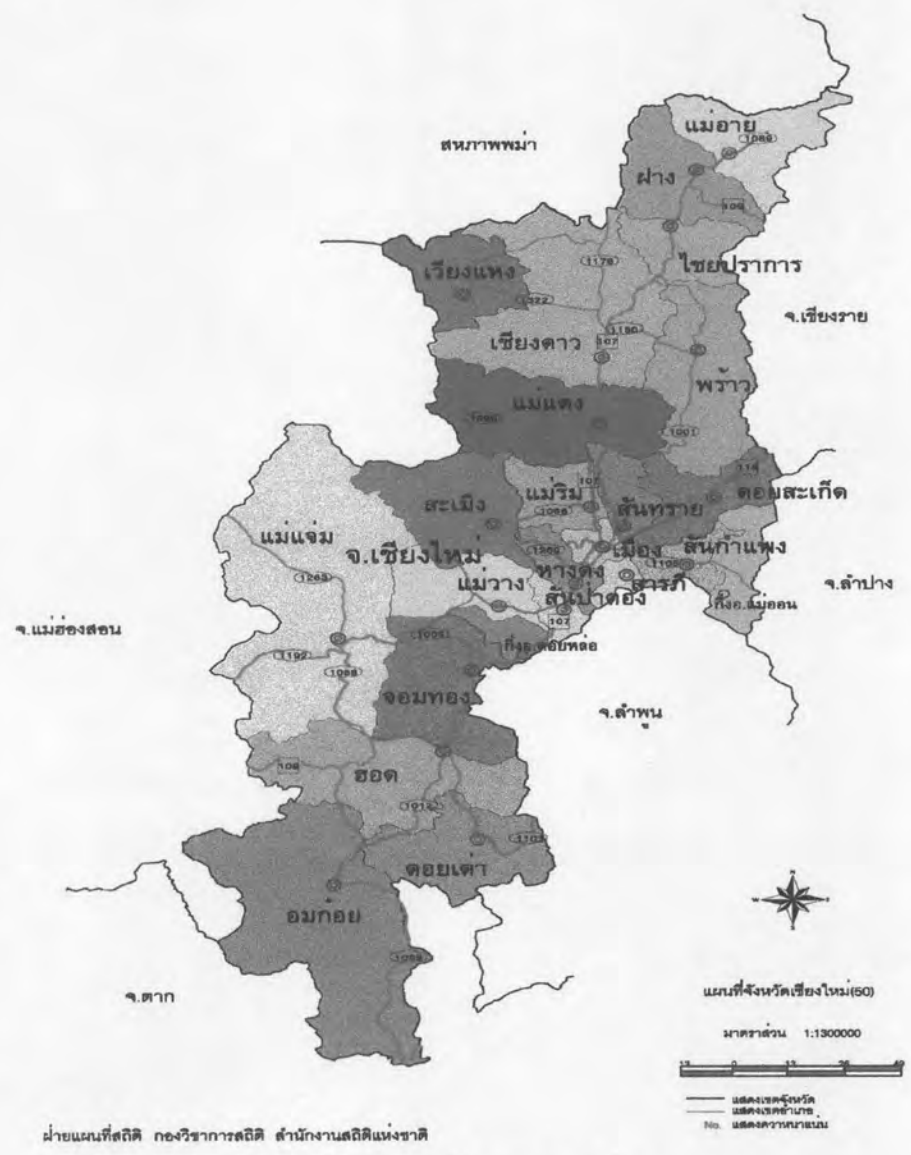
ปัจจุบันผ้าพื้นเมืองของไทยมีการทอ ทั้งระดับหัตถกรรมในครัวเรือนและระดับอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่มีปริมาณสูงในบริเวณพื้นที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนในบริเวณพื้นที่ภาคกลางและภาคใต้นั้น ส่วนใหญ่เป็นการทอในระดับหัตถกรรมในครัวเรือน การทอผ้าพื้นเมืองจะมีรูปแบบของผ้าแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ซึ่งผ้าที่ได้รับความนิยม คือ ผ้าฝ้ายและผ้าไหม ขณะที่ลวดลายผ้าก็จะมี การสร้างสรรค์เฉพาะของแต่ละกลุ่ม เช่น การจก จิต ยก มัดหมี่ ถ้าง หรือแม้แต่การเขียนลวดลายด้วยเทียนบนผ้าที่ เรียกว่า บาติกหรือ ปาเต๊ะ ทั้งนี้ผ้าแต่ละชนิดจะมีกระบวนการผลิตไม่เหมือนกัน โดยที่ผ่านมาการทำจำหน่ายผ้าไทยจะมีลักษณะเป็นผืนๆ ต่อมาจึงมีการพัฒนานำผ้าไปทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ผ้าปูโต๊ะ กระเป๋า หมอน เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ ตลาดส่งออกที่สำคัญของผ้าพื้นเมืองไทย ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป

อุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีการผลิตต่อเนื่องกันตลอด (ภาพที่ 1) โดยเริ่มจากอุตสาหกรรมต้นน้ำ (Upstream) ได้แก่ อุตสาหกรรมเส้นใยและอุตสาหกรรมปั่นด้าย ซึ่งเป็นการนำเอาผลผลิตของฝ้าย ได้แก่ ดอกฝ้ายส่วนที่เป็นเส้นใยขนนุ่มสีขาวมาแปรรูปเป็นเส้นใยและเส้นด้าย เพื่อนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในขบวนการผลิตขั้นต่อไป โดยแหล่งปลูกฝ้ายในประเทศไทยอยู่ที่จังหวัดเลย เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ ลพบุรี ปราจีนบุรี สุโขทัย เพชรบุรี นครราชสีมาและกาญจนบุรี ถัดมาเป็นอุตสาหกรรมกลางน้ำ (Midstream) ได้แก่ อุตสาหกรรมทอผ้า อุตสาหกรรมดักผ้า นอกจากนี้ยังรวมถึงอุตสาหกรรมการฟอกย้อม การย้อมพิมพ์และการแต่งสำเร็จ สุดท้ายเป็นอุตสาหกรรมปลายน้ำ (Downstream) ได้แก่ อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปและอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์สิ่งทอสำเร็จรูปอื่นๆ

รูปที่ 1.1 ขั้นตอนการผลิตของหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือ

สำหรับการผลิตผ้าฝ้ายทอมือนั้นมีทุกภาคในประเทศไทย ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ภาคที่มีสัดส่วนในการผลิตมากที่สุด ได้แก่ ภาคเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่มีผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One tambon one product-OTOP) มากที่สุดจำนวน 30 ชิ้น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.65 จากจำนวนผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือทั้งหมดในประเทศไทย 170 ชิ้น ผ้าฝ้ายทอมือและผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าฝ้ายทอมือเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัด ซึ่งมีแหล่งผลิตจะกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ อาทิเช่น อำเภอสันป่าตอง อำเภอจอมทอง อำเภอฮอด อำเภอคอยเต่า อำเภอแม่ริม อำเภอแม่แจ่ม อำเภอสารภี อำเภอสันกำแพง อำเภอสันทรายและอำเภอคอยสะเก็ด (รูปที่ 1.2)

รูปที่ 1.2 แผนที่จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมืองในปัจจุบันมีแนวโน้มของความเปลี่ยนแปลง และความเสื่อมสลายของเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นค่อนข้างสูง เนื่องจากผู้ทอมักเปลี่ยนแปลงรูปแบบของผ้าไปตามความนิยมของผู้บริโภค ขณะที่ผู้บริโภคที่นิยมผ้าพื้นเมืองก็มีความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของผ้าพื้นเมืองน้อย ทำให้ปริมาณการซื้อขายที่ลดลง ซึ่งเป็นปัญหาที่เป็นตัวเร่งทำให้เกิดความเสื่อมสลายของผ้าพื้นเมืองในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดและอุปสรรคในการผลิต เช่น ข้อจำกัดเรื่องเครื่องมือที่ต้องใช้ที่แบบโบราณซึ่งหาได้ยาก โดยเฉพาะพิมพ์ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ และกระบวนการผลิตก็มีกรรมวิธีที่ซับซ้อนทอได้ช้า เมื่อจำหน่ายได้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า ทำให้ช่างทอผ้ารุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่นๆ ที่ได้ผลตอบแทนที่ดีกว่า ดังนั้นการทอผ้าพื้นเมืองจึงขาดการสืบทอดซึ่งจะเป็นปัญหาลำคัญของการเสื่อมสูญของผ้าชนิดนี้ของไทย

จากปัญหาดังกล่าว ทำให้รัฐบาลได้ดำเนิน โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวทางการแก้ปัญหาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการรักษาและยกระดับการพัฒนาการทอผ้าพื้นเมืองของไทยให้คงอยู่ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อใช้ภายในครัวเรือน ผลิตในระดับหัตถกรรมครัวเรือน หรือผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและทำการจำหน่ายภายในท้องถิ่น เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อทำการผลิตและการจำหน่ายภายใน และภายนอกท้องถิ่น นอกจากนี้บางกลุ่มยังมีศักยภาพที่จะทำการจำหน่ายไปต่างประเทศด้วย หรือเป็นการผลิตในลักษณะที่เรียกว่าเป็นการผลิตแบบเครือข่ายวิสาหกิจ ซึ่งหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือก็ได้มีการรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเช่นกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือ ซึ่งเป็นสินค้าส่งออกที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของประเทศไทย และสร้างรายได้ให้กับประเทศ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาดังภาพรวมของหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือและศึกษาว่า การรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจจะเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดการพัฒนากลุ่มผลิตภัณฑ์เทคนิคการผลิต และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันหรือไม่ และปัจจัยใดที่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดสิ่งเหล่านี้ โดยในการศึกษาจะทำการเก็บข้อมูลและนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างผู้ประกอบการที่มีการรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือ และผู้ประกอบการที่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างการผลิตและการตลาดของหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือที่มีการรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเปรียบเทียบกับผู้ประกอบการที่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจในจังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มของผ้าฝ้ายทอมือ และการสร้างตราสินค้าของผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ

1.3 ขอบเขตการศึกษา

เพื่อให้การศึกษาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงจำกัดขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตเนื้อหาที่ทำการศึกษา

จะศึกษาหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือที่มีลักษณะเป็นผืนในโครงการ "หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์" (One tambon one product) ซึ่งผ่านการคัดสรร OTOP product champion ในระดับประเทศโดยแบ่งผู้ประกอบการเป็น 2 ประเภท คือ ผู้ประกอบการที่เป็นเครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster) และผู้ประกอบการที่ไม่ได้เข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจ (SMEs) ที่ผลิตภัณฑ์ได้รับระดับ 3-5 ดาว โดยแบ่งเนื้อหาที่ทำการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ทำการศึกษาโครงสร้างการผลิตและการตลาดของหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่โดยใช้แนวคิดเรื่อง ลูกโซ่แห่งคุณค่า (Value chain) มาใช้ในการวิเคราะห์
2. การวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แนวคิดการได้เปรียบการแข่งขันของประเทศ (Competitive advantage of nation) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ และการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมและสถานการณ์ของหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งการประเมินผลการดำเนินงานในด้านต่างๆ ของผู้ประกอบการหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แนวคิดดุลย์ดัชนี (Balanced scorecard-BSC), ดัชนีชี้วัดศักยภาพ (Key performance indicators-KPI) และการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap analysis)

1.3.2 ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา

จะทำการเก็บข้อมูลจากผู้ประกอบการ ที่เป็นเครือข่ายวิสาหกิจหัตถอุตสาหกรรม ผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 12 กลุ่ม และผู้ประกอบการที่ไม่ได้เข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจผ้าฝ้ายทอมืออีก 10 แห่ง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอสันป่าตอง, อำเภอจอมทอง, อำเภอฮอด, อำเภอแมริ่ม, อำเภอแม่แจ่ม, อำเภอสันกำแพง, อำเภอสันทราย และอำเภอคอยสะเก็ด

1.4 คำจำกัดความ

เครือข่ายวิสาหกิจหรือคลัสเตอร์ (cluster) คือ กลุ่มของธุรกิจและสถาบันที่เกี่ยวข้องมารวมตัวดำเนินกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน (Geographical proximity) มีความร่วมมือเกื้อหนุน เชื่อมโยงและส่งเสริมกิจการซึ่งกันและกันอย่างครบวงจร(Commonality and complementarily) ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยความเชื่อมโยงในแนวตั้ง (Vertical linkages) เป็นความเชื่อมโยงของผู้ประกอบการธุรกิจ ตั้งแต่ธุรกิจต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ และความเชื่อมโยงในแนวนอน (Horizontal linkages) เป็นความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสนับสนุนต่างๆ รวมทั้งธุรกิจให้บริการ สมาคมการค้า สถาบันการศึกษา ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันคือ การเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ของคลัสเตอร์โดยรวม

หัตถอุตสาหกรรม หมายถึง สินค้าที่ผลิตด้วยมือทั้งหมดสินค้าที่ผลิตด้วยมือ และเครื่องจักรหรือ เครื่องทุ่นแรงร่วมกันมีการผลิตตั้งแต่อุตสาหกรรมในครัวเรือนตามหมู่บ้านจนถึงลักษณะตามโรงงานอุตสาหกรรมที่มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้หรือช่วยในการผลิตเพื่อให้ผลิตสินค้าได้รวดเร็ว และมีคุณภาพมาตรฐานตรงกับความต้องการของตลาดทั้งผู้บริโภคภายใน และต่างประเทศ สินค้าหัตถอุตสาหกรรมที่กรมเจรจาการค้าทำการจัดหมวดหมู่ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เซรามิค สิ่งทอ อัญมณีและเครื่องประดับ เฟอร์นิเจอร์และชิ้นส่วน ผลิตภัณฑ์ไม้ รองเท้าและชิ้นส่วน เป็นต้น

ผ้าทอมือ หมายถึง ผ้าทอพื้นบ้านของไทย ส่วนใหญ่จะใช้เส้นใยจากธรรมชาติทั้งฝ้าย และไหม การทำผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือเป็นงานที่ใช้ฝีมือในการทำเพราะส่วนใหญ่จะใช้เศษผ้าที่เหลือจากการตัดเย็บเสื้อผ้าหรือ ผ้าที่เหลือจากการใช้ประโยชน์อื่นๆมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ เนื่องจากมีต้นทุนในการผลิตสูงกว่าผ้าใยสังเคราะห์แต่บางท้องถิ่น เช่น จังหวัดเชียงใหม่ ผ้าฝ้ายทอมือเป็นที่นิยมทำผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้าน เช่น ผ้าฝ้ายทอมือเนื้อหนาไว้ปูเก้าอี้ ผ้าไหมทอมือนำมาทำเป็นผ้าม่าน หมอนจากผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ เป็นต้น

ฝ้าย เป็นพืชไร่เศรษฐกิจสืบเนื่องจากเป็นวัตถุดิบสำคัญในการทอผ้าทำเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งผลผลิตของฝ้ายที่นำมาใช้ประโยชน์ คือ ดอกฝ้าย เปลือกเมล็ดฝ้าย และเนื้อเมล็ดฝ้าย ดอกฝ้ายส่วนที่เป็นเส้นใยขนปุยสีขาวใช้ในการทอผ้า ทำเบาะสักหลาด ทอพรม และใช้ในอุตสาหกรรมเส้นใยประดิษฐ์ ทำฟิล์มเอกซเรย์ ฯลฯ ส่วนเนื้อเมล็ดฝ้ายใช้สกัดน้ำมันในการปรุงอาหาร ทำเนย และยารักษาโรค ยาปราบศัตรูพืช นอกจากนี้ส่วนที่เป็นลำต้น กิ่งก้าน กากที่เหลือจากการสกัดน้ำมันของเมล็ดยังใช้ผลิตเป็นแผ่นวัสดุก่อสร้าง

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นแนวทางให้แก่ผู้ผลิตหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตรวมถึงพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของตลาด และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ได้ อีกทั้งยังเป็นแนวทางให้แก่รัฐบาลหรือองค์กรของรัฐช่วยส่งเสริม และพัฒนาอย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมต่อเนื่อง อันจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ในหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันได้

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาคั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก ทำการศึกษาโครงสร้างการผลิตและการตลาดของหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แนวคิดเรื่อง ลูกโซ่แห่งคุณค่ามาใช้ในการวิเคราะห์ ส่วนที่สอง ทำการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แนวคิดการได้เปรียบการแข่งขันของประเทศเป็นกรอบในการวิเคราะห์และการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมและสถานการณ์ของหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งการประเมินผลการดำเนินงานในด้านต่างๆ ของผู้ประกอบการหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แนวคิดดุลย์ดัชนี (Balanced scorecard-BSC) , ดัชนีชี้วัดศักยภาพ (Key performance indicators-KPI) และการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap analysis)

1.7 แหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่นำมาใช้ในการศึกษานั้น ประกอบไปด้วยข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ จากการออกเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือ (Cluster) ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ และผู้ประกอบ การที่ไม่ได้เข้าร่วมเครือข่ายวิสาหกิจ

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการรวบรวมข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐบาล และเอกชน ได้แก่ หน่วยงานของกระทรวงพาณิชย์ คือ กรมส่งเสริมการส่งออก กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กรมการค้าต่างประเทศและจากหน่วยงานอื่นๆ ได้แก่ กรมศุลกากร ธนาคารแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม อินเทอร์เน็ต และห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ ฯลฯ

1.8 ลำดับขั้นตอนในการเสนองานวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น 6 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึง ที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการศึกษา ขอบเขตของการศึกษา คำจำกัดความ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ วิธีการดำเนินการวิจัย แหล่งข้อมูล และลำดับขั้นตอนในการเสนองานวิจัย

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กล่าวถึง แนวคิดลูกโซ่แห่งคุณค่า แนวคิดการได้เปรียบการแข่งขันของประเทศ แนวคิดเรื่องเครือข่ายวิสาหกิจ แนวคิดจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค แนวคิดดุลย์ดัชนี ดัชนีชี้วัดศักยภาพ และการวิเคราะห์ช่องว่าง รวมถึงเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 โครงสร้างหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวถึง สภาพทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่ ความเป็นมาของผ้าฝ้าย โครงสร้างการผลิต กระบวนการผลิตและลักษณะของผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่เป็นผ้าฝืน

บทที่ 4 วิธีการดำเนินการวิจัย กล่าวถึง แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา และวิธีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยการใช่แบบสอบถาม

บทที่ 5 ผลการศึกษา กล่าวถึง ผลการศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นผลการศึกษาโครงสร้างการผลิต และการตลาดของหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่

ส่วนที่สอง คือ ผลการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันรวมทั้งปัจจัยแวดล้อมและสถานการณ์ของหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนที่สาม คือ ประเด็นสำคัญของหัตถอุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดเชียงใหม่

บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ กล่าวถึง บทสรุป ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในอนาคต